

tásra végül nem került sor, de — Fodor István hipotézise szerint — a bécsi kiadó „mégis úgy gondolhatta, hogy a kéziratok tartalmaznak történelmi és tudományos értéket, tehát meg akarta menteni a pusztulástól”. Így készülhetett a felfedezett kölni kódex, ami egyébként más írásokat is tartalmaz, legfontosabb közülük Aeneas Sylvius Piccolomini *Historia Australis*. A *Hungaria* hányatott történetének tisztázási kísérlete során a szerző arra a következtetésre jut, hogy a műnek körülbelül egy tucat kéziratot másolata létezhetett, amelyekből most is mindössze kettőt ismerünk.

A kötet adattár-részében a félezernél több földrajzi név összegyűjtése a könyv közel egyharmadát teszi ki (40 lap). Az összeállítás teljesebb és pontosabb az 1938-as kritikai kiadásban közölt hasonlónál. Elismerésre méltó a szigorú következetesség, amely megkönnyíti az adattár használatát. A nevek ABC-rendben sorakoznak; a betűrend által meghatározott helyen szerepelnek a neveknek mindazon változatai, amelyeknél keresni lehet őket: a *Hungariában* előforduló alak, az Oláh Miklós korában használt magyar név mai helyesírásán és a későbbi, hivatalos magyar változat. Megtalálhatjuk például *Sanctus Nicolaust*, *Szentmiklóst* és *Törökszentmiklóst* is. A szükséges tudnivalók a korabeli magyar névnel

szerepelnek (természetesen a másik két variánsnál nem marad el az utalás): a helység Szabolcs megyében van; következik a hivatkozás a kritikai kiadás megfelelő helyére, majd az adat idézése a szükséges szövegkörnyezettel. A címszót hivatkozás zárja, a tárgyra vonatkozó szakmunkák vonatkozó helyeire, a választott példa esetében Szamota István és Kiss Lajos műveire.

Az ismertetett könyv egyik érdemét abban látom, hogy a kimerítő, sok szempontú feldolgozás után Fodor István közkinccsé teszi mindazokat a tanulságokat és következtetéseket, amelyekkel az újonnan felfedezett forrás gazdagítja tudományunkat. Nem elhanyagolandó az sem, hogy a felfedezés „ürügyén” Fodor István áttekintheti és újragondolja az Oláh Miklóssal való foglalkozás eddigi eredményeit. A több évszázadot átfogó kiadás és kutatástörténet összegzése megkönnyíti a téma további búvárlóinak dolgát (a forrás- és irodalomjegyzék 148 tételt tartalmaz!). A hiányok kijelölése, a majdani vizsgálatok teendőinek meghatározása ugyancsak hasznosnak ígérkezik. A munka tehát nemcsak a friss eredmények értékes összefoglalása, hanem ösztönző és kikerülhetetlen állomás a további kutatás számára is.

Bartók István

GEORGIUS PURKIRCHER: OPERA QUAE SUPERSUNT OMNIA.

Edidit Miloslaus Okál. Bp., 1988. Akadémiai Kiadó. 255 l. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Series nova, tomus X.)

A jeles neolatin sorozat eme legújabb darabja tudománytörténeti esemény: egy szlovák tudós kritikai kiadásában jelennek meg Budapesten egy 16. századi pozsonyi német humanista, Georg Purkircher (Purkircher György, Juraj Purkicher) művei. A felvidéki németek (ne feledjük, Pozsonyban Trianon előtt még a német volt a legnagyobb népcsoport!) kitelepítésük után többé már nincsenek abban a helyzetben, hogy saját múltjuk irodalmi alkotásait feldolgozzák, a feladat a magyar és szlovák irodalomtudományra maradt. Úgy kell ezt a feldolgozást elvégeznünk, hogy egy pillanatra se felejtjük el: ezek az írók a történelmi Magyarországon (szlovákul: Uhorsko), s ebben a korban azon belül is a Habsburgok

által birtokolt országrész szellemi életének voltak szerves részei, s csak másodlagos szerepet játszott, hogy német, szlovák vagy magyar nemzetiségűek.

Miloslav Okálnak, a kötet sajtó alá rendezőjének neve nem ismeretlen a magyar kutatók előtt, ő volt az, aki kiadta Koppay György (Juraj Koppay) és Rakovszky Márton (Martinus Rakocius, Martin Rakovszky) műveit. A két, erős cseh kapcsolatokkal rendelkező humanistát joggal tartotta magáénak (is) a szlovák irodalomtörténet, így jelenhettek meg mindkettőjük művei Pozsonyban, míg az egyértelműen német Purkirchert, úgy látszik, szülővárosa nem fogadta be. Az életútja pedig tipikusnak mondható abban a korban és

azon a területen: Leonhard Stöckel protestáns bártfai iskolája után Melanchthon tanítványa lett a wittenbergi egyetemen, majd Padua következett, ahol orvosdoktorrá avatták. Hazatérte után szülővárosában folytatott orvosi gyakorlatot, beilleszkedett a hazai és külföldi humanisták hitvallási különbségeket nem ismerő nagy társaságába, majd korán elragadta a szintén tipikusnak mondható halál: a pestis. Nem tartozott a magyarországi humanizmus élvonalába, nem maradtak tőle történelmi, nyelvészeti, jogi munkák, de még orvosi-teremtészetudományos művek sem, pedig ez — végzettségéből következően — természetes lett volna. Elsősorban latin nyelvű alkalmi verseket írt, közülük is kiemelendő egy bibliai parafrázisa, Melanchthon és Leonhard Stöckel halálának első évfordulójára készített dialógus-gyászverse, I. Ferdinándnak ajánlott költeménye Pannónia gyászáról, a Duna és a Garam párbeszéde Verancsics Antalnak ajánlva, valamint a zsoltár-parafrázisai, amelyek közül az egyiket németül is kiadta. Igen fontos az itt kiadott humanista levelezés, amely természetesen csak részben mutathatja be Purkircher egykori szerteágazó kapcsolatait: a fennmaradt nagy európai levélgyűjtemények közül elsősorban a bécsire (Hugo Blotius levelezése) és az erlangenire (ifjabb és idősebb Joachim Camerarius és Carolus Clusius levelezése) támaszkodik. Magyar

szempontból különösen figyelemre méltó az erlangeni Egyetemi Könyvtár gyűjteménye, amelyet a kutatás még nem aknázott ki teljesen. Külföldi kapcsolatait számba véve meg kell még említenünk, Dudith Andrást, Jordán Tamást, Sir Philip Sidneyt és Caspar Peucert, míg itthoni barátai közül elsősorban a pozsonyi humanista kör tagjai jönnek számításba. Radéczy István egri püspök kertjében, a hársfa alatt gyűlt össze ez az elsősorban katolikusokból álló tudós társaság, melynek tagja volt Zsámboky János, Istvánffy Miklós, a németalföldi származású Nicasius Ellebodus és a protestáns Purkircher. Ehhez a társasághoz lazábban kötődtek az olyan nyugat-magyarországi művelt protestáns főurak, mint Batthyány Boldizsár és Forgách Imre, de találunk kapcsolódási pontokat a királyi Magyarország számos más ismert személyiségéhez és köréhez is.

Miloslav Okál korrekt szövegkiadása nemcsak az író munkáit és leveleit teszi közzé, hanem a függelékben a rá vonatkozó műveket és a róla szóló leveleket is. Mindezzel, valamint a források lehetséges teljessége alapján írt bevezetésével újabb lépéssel közelebb jutottunk ahhoz, hogy a magyarországi későhumanizmus világa, annak művei, személyiségei, hazai és külföldi kapcsolatai feltáruljanak előttünk.

Szabó András

SZENCI MOLNÁR ALBERT: DICTIONARIVM LATINOVNGARICVM... ITEM... VNGARICOLATINVM. NÜRNBERG 1604.

(327) + (164) fol. Hasonmás kiadás. A kísérő tanulmányt írta Imre Mihály. Bp., 1990. MTA Irodalomtudományi Intézete — Akadémiai Kiadó. 100 l. (Bibliotheca Hungarica Antiqua XXV.)

Szótárt kiadni mindig különleges és ünnepélyes vállalkozás, hiszen ez az egyetlen könyv, amely az egész kultúrát egyszerre foglalja magában, még akkor is, ha ezt a maga szűk és egyoldalú lehetőségeivel teszi. Még ünnepélyesebb a vállalkozás, ha az illető szótár egy-egy nyelv első szótára. Minden nyelv eszköz, amely értelmes renddé szervezi a környező világot, és amely arra is szolgál, hogy egyik ember és másik ember között üzeneteket közvetítsen az értelmzett, renddéz szervezett valóságról. Az egész emberiség kultúráját gazdagítja, aki

az egyetlen eszköz korábban leíratlan, ezért új változatát adja közre.

Különleges és ünnepélyes pillanat ezért, mikor az első szótár kiadásának megismételhetetlen aktusát föleleveníti a mai kor filológusa, és újra kiadja az első szótár pontosságát, vagyis fakszimiléjét.

A gyakorlatban már ennél a pontnál is fogós kérdéssel kerül szembe a kiadó. Melyik is az első magyar szótár? Műfajttörténeti szempontból nem olyan nehéz a válasz. Szenci Molnár Albert munkája. A korábbi szójegyzékek ugyanis még semmiképpen